

Fenomén Baťa – Zlínska architektúra 1910 – 1960

Mária Topolčanská

Autorka výstavy Ladislava Horňákova predstavila v Bratislave Zlínsku architektúru 1910 – 1960 pod silným názvom Fenomén Baťa. Tento zjav na svetovej spoločenskej scéne (ekonomickej a architektonickej špeciálne) neprestáva byť plný podnetov na skúmanie a pozorovanie zvláštnych súvislostí. Je rovnako fascinujúce sledovať a snažiť sa pochopiť vzťah spoločnosti v kríze a motivovaného jednotlivca, vďaka ktorému tento fenomén najprv vznikol a síce relatívne krátko, ale intenzívne rozkvítal z vnútra Československa v globálnych dimenziách od dvadsiatych rokov 20. storočia do obdobia krátko po druhej svetovej vojne.

Výstava v koncepcii Ladislavy Horňákovovej (Krajská galérie výtvarného umění ve Zlíně) a jej spoluautorky Radomíry Sedlákovéj (Národní galérie Praha) sa striktno ohraničene zaoberá silnou a kompaktnou históriou prvých päťdesiat rokov – a vizuálne rovnako výrazne túto atraktívnu fázu prezentuje – od veľkorozmerných fotografií, ktoré návštevníka vtahujú na miesto Zlína tridsiatych rokov z vtáčej perspektívy pasažiera prvých výkonných lietadiel, ktorými bol sám Tomáš Baťa, zakladateľ nadšený skoro ako svojim projektom cez filmové ukážky reklám či priamo historickými produktmi výroby.

Čím radikálnejšia bola koncepcia súdržnosť satelitov s materským mestom Baťovho koncernu – so Zlínom – tým zaujímavejšie pre architektúru a urbanizmus ostávajú rozptýlené individuálne histórie týchto lokalít (na Slovensku Bošany, Batizovce-Svit a Baťovany-Partizánske, všetky na výstave prezentované dobovými ilustráciami), ktoré sú materiálom na skúmanie v dnešných živých mestách, ktoré v rôznych svetových lokalitách prešli urbánnymi laboratóriami rôznych politických režimov a rôzne sa vyvíjajúcej ekonomickej prosperity.

Za unikáty výstavy možno považovať archívne materiály, najmä originálne výkresy (jednodomček ocenený v súťaži v roku 1935, V. Karfík; jednoduchek

učiteľa, F. L. Gahura, 1939; prehľadná mapa Zlína, V. Karfík, 1946) a stále najúspešnejšie a dodnes živé objekty unikátnych predvojnových a povojnových architektonických konceptov (projekt Správnej budovy č. 21, V. Karfík, 1938; mestských kúpeľov, V. Karfík, 1946 – 1948 či Kolektívny dom, 1947 – 1951, J. Voženílek).

V kontraste s veľkoplošnými fotografiami vzbudzuje subtilita fotografií Spoločenského domu v Otrokoviach od Josefa Sudeka z roku 1936 odvis k umeniu dobovej architektonickej fotografie.

Ak v mnohých iných architektonických a urbanistických aspektoch máva naša periférna lokalita argument večného dobiehania istých univerzálnych modelov, tento bádateľský projekt, výstava, a najmä rovnomenná publikácia vydaná v Zlíne v roku 2009, dokazujú, že aj toto prostredie bolo schopné vytvárať avantgardné modely, realizovať ich vysokými nárokmi na kvalitu a efektívnosť stavania (čoho zárukou bol výber vtedajších najlepších mozgov architektúry a urbanizmu) a v takto univerzálne vysokom štandarde ich zanechali ako zárodok nových miest rovnako na území bývalého Československa ako inde vo svete. Komparácia súčasného status quo, rozptylu kvality a evidentnej entropie fyzickej podstaty lokalít na Slovensku s lokalitami v iných štátoch dáva možnosť presne definovať, do akej miery vieme hodnotu týchto moderných urbánnych štandardov uchovávať, respektíve ako ľahko ich dokážeme opúšťať.

